

УДК 378:338

**Константюк Н.І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і контролю,
Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя**

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вища освіта України потребує докорінних змін з метою подальшого успішного функціонування та можливості зайняти належне місце на міжнародному ринку освітніх послуг. Тобто, вітчизняні вузи повинні суттєво підвищити свою глобальну конкурентоспроможність. У даній статті окреслено основні засади підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах формування глобальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування системи вищої освіти присвячені праці українських вчених Т. Боголіб, М. Ванієвої, І. Вахович, Б. Данилишина, С. Єрохіна, М. Згуровського, І. Каленюк, В. Куценко, Е. Лібанової, І. Лук'яненко, К. Павлюк, С. Юрія та інших. Вагомий внесок у висвітлення питань підвищення конкурентоспроможності вищої освіти зробили такі вітчизняні вчені, як А. Амоша, Я. Берсуцький, Л. Безчасний, В. Бобров, О. Грішнова, В. Гриньова, М. Долішній, А. Колот, Л. Колешня, В. Кремень, В. Лагутін, Є. Лібанова, Т. Оболенська, І. Сазонець, Н. Ушакова та ін.

Однак, досить мало уваги приділено формуванню конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах глобальної економіки. Це суттєво змінює функції та роль системи управління вищими навчальними закладами. У зв'язку з цим, актуальним є питання щодо обґрунтування теоретичних та практичних засад удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю вищої освіти України на міжнародному ринку освітніх послуг.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення та аналіз світового досвіду функціонування вищої освіти, вивчення її конкурентних переваг та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах формування глобальної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Велика увага світових систем вищої освіти зосереджена на реструктуризації задля підвищення їх конкурентоспроможності на глобальному рівні. Так, зокрема Китай, Великобританія, і Німеччина мають намір створити елітні університети світового рівня для того, щоб залишатися попереду в глобальній економіці, що ґрунтується на знаннях. Китай вклав мільярди юанів для створення елітних університетів світового рівня в якості національної стратегії щодо вирішення проблем глобальної конкуренції.

Глобальна конкуренція призвела до появи ідеї про університети світового рівня. Хоча, насправді такі університети є своєрідною відповіддю на підвищення конкурентоспроможності та швидкого розвитку економіки знань.

Визначення університету світового рівня сьогодні є досить розпливчастим. Однак, існує декілька університетів, таких як Гарвард і Стенфорд в США та Оксфорд і Кембридж у Великобританії, котрі знані як елітні університети світового рівня. Ці установи, маючи надзвичайно широкий профіль, відрізняються за декількома параметрами, включаючи навчальні програми, викладачів і студентів. Дискусії щодо визначення поняття ідеального університету світового рівня тривають, однак міжнародна спільнота наділяє їх наступними характеристиками:

- 1) такі університети є державної форми власності та мають всеосяжний характер;
- 2) велике значення надається якості академічних досліджень, ніж простому навчанню;
- 3) більшість з них мають власні заводи, фабрики та інші заклади, які дають можливість практичного закріплення та застосування одержаних знань, а також для здійснення досліджень;
- 4) кількість студентів-початківців більша, ніж тих, хто закінчив даний заклад;
- 5) кількість адміністративного і технічного персоналу є достатньою для забезпечення досліджень і навчання;
- 6) ці установи мають достатні та постійні фінансові ресурси, які забезпечують їм безперебійне та успішне функціонування.

Широке коло науковців також вважають, що конкурентоспроможність вищої освіти проявляється у формування конкурентоспроможної економіки, а збільшення ступеня завершення навчання студентами в коледжах і університетах має вирішальне значення для довгострокового економічного зростання країни [5].

Вища освіта повинна бути більш інноваційною, далекоглядною і відповідальною за результат, тобто вона повинна забезпечувати робочі місця висококваліфікованими спеціалістами, які б відповідали вимогам сучасного ринку праці та надавати суспільству вчених, котрі здатні здійснювати високоефективні дослідження в актуальних на даний період часу галузях науки та приносити ефективний результат.

Для забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти України варто вивчити та запозичити досвід країн, що досягли успіху в цьому. Так, згідно глобального індексу конкурентоспроможності попереду йдуть країни, що подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Глобальний рейтинг конкурентоспроможності 2012 р.

Країна	Місце у глобальному рейтингу конкурентоспроможності
Швейцарія	1
Сінгапур	2
Фінляндія	3
Швеція	4
Нідерланди	5
Німеччина	6
Сполучені Штати	7
Великобританія	8
Гонконг	9
Японія	10

Джерело: [2]

Конкурентоспроможність визначаються багатьма детермінантами. Уповодж багатьох століть економісти намагалися віднайти і зрозуміти фактори, пов'язані із цим процесом. Унаслідок цього виникали різноманітні теорії: від концепції спеціалізації і розподілу праці, розробленої Адамом Смітом, до пріоритетності інвестицій у фізичний капітал та інфраструктуру в економістів неокласичної школи. Останні сучасні теорії вивчають інші механізми, наприклад, освіту та навчання, технологічний прогрес, макроекономічну стабільність, високий рівень державного управління, розвиненість бізнесу й ринкову ефективність. І хоча усі зазначені фактори є важливими для конкурентоспроможності й економічного зростання, вони не виключають один одного. Два або більша частина з них можуть відігравати важливу роль одночасно, що підтверджується різними науковими працями з економіки.

При створенні індексу глобальної конкурентоспроможності до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності, і 5 місце серед них займає вища освіта й професійна підготовка. Якісна вища освіта й професійна підготовка мають велике значення для економік, які намагаються рухатися вперед шляхом створення додаткової вартості, не обмежуючись звичайними виробничими процесами і продукцією. Зокрема, сучасна глобальна економіка потребує від країн створення резерву освічених працівників, які в змозі виконувати складні завдання, швидко адаптуватися до зміни середовища й нових вимог економіки. У зазначеній складовій оцінюється рівень зарахування до середніх шкіл та вузів, якість освіти з точки зору бізнес-спільноти. Ступінь навчання співробітників також враховується, зважаючи на важливість професійного й безперервного навчання без відриву від виробництва. Й хоча у багатьох країнах цьому не надають особливого значення, таке навчання необхідне з метою забезпечення безперервного підвищення навичок працівників [2].

Вивчаючи досвід Великобританії, слід відзначити, що її система вищої освіти є всесвітньо відомою. Ключовою перевагою цього служить якість провідних наукомістких університетів, які відіграють життєво важливу роль в економічній конкурентоспроможності країни.

Студенти, роботодавці та національна економіка Великобританії отримують величезну вигоду від дослідницьких університетів. Вони забезпечують високу якість навчання студентів, в результаті чого провідні роботодавці отримують висококваліфікованих та працездатних випускників. Вони тренують дослідників і новаторів, які необхідні для майбутнього успіху британського бізнесу і промисловості. Новаторські дослідження, що проводяться провідними британськими університетами, лежать в основі інноваційного розвитку промисловості, підтримують вдосконалення державної соціальної політики та здійснюють свій внесок в охорону здоров'я та якість життя населення країни.

Конкурентоспроможність Британської економіки стає все більше залежною від лідерства у високотехнологічних і наукомістких галузях промисловості. Всесвітньовідомі дослідницькі університети країни відіграють критично важливу роль в її майбутньому економічному зростанні та процвітанні.

У період економічного спаду багато країн, таких як США і Франція, значно збільшили свої інвестиції у вищу освіту і наукові дослідження, визнаючи університети в якості основних двигунів майбутнього економічного зростання [7].

Висновки з проведеного дослідження. Вивчаючи досвід успішного функціонування світових освітніх систем можна сформулювати наступні засади підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України:

1. Вища освіта має бути більш інноваційною, далекоглядною і відповідальною за результат, тобто має готувати освічених працівників, які в змозі виконувати складні завдання, швидко адаптуватися до зміни середовища й нових вимог економіки.

2. Якісна вища освіта й професійна підготовка повинні брати активну участь у створенні додаткової вартості, що є характерним для економік, які намагаються рухатися вперед, не обмежуючись звичайними виробничими процесами і продукцією.

3. ВНЗ країни належить готувати не тільки спеціалістів, але й виховувати науковців, тобто слід підвищити якість наукомістких університетів, які відіграють життєво важливу роль в економічній конкурентоспроможності країни. Тобто наука повинна давати реальні результати, котрі здатні покращувати життя суспільства, функціонування бізнесу та держави.

4. Державі слід проводити ефективну політику щодо розвитку освіти, науки та залучення інвестиції в дану галузь, оскільки в умовах формування глобальної економіки знання є рушійною силою економічного зростання.

Бібліографічний список

1. Верхоглядова Н.І. Якість освітніх послуг – головний чинник конкурентоспроможності навчальних закладів / Н.І. Верхоглядова, В.О. Марценівський // Тези доп. регіонал. наук.-практ. конф. „Неперервна освіта: проблеми, рішення, перспективи” [м. Дніпропетровськ, 15-16 квіт. 2005]. – Д. – 2005. – С. 41-42.

2. Індекс Глобальної конкурентоспроможності 2012-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ung.in.ua/ua/news/62/>.

3. Яковенко Л.І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань [Текст] / Л.І. Яковенко, О.В. Пащенко. – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с.

4. Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>.

5. Higher Education Institutions in Europe. Report to the European Commission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.utwente.nl/cheps/documenten/engreport05institutional_profiles.pdf.

6. Marijk van der Wende. European Responses to Global Competitiveness in Higher Education [Електронний ресурс] / Marijk van der Wende. Amsterdam University. – Режим доступу: <http://www.www.oecd.org/>

7. The Global Competitiveness Report 2012-2013: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Benchmarking Network. – Geneva, 2012. – 545 p.

8. Winckler Georg. The Contribution of Universities to Europe's Competitiveness [Електронний ресурс] / Georg Winckler // Conference of the European Ministers of Education. – Vienna. – 2006. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>

Анотація

У статті проаналізовано світовий досвід функціонування вищої освіти, досліджено її конкурентні переваги. Велика увага світових систем вищої освіти зосереджена на їх реструктуризації задля підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні. Доведено, що конкурентоспроможність вищої освіти проявляється у формуванні конкурентоспроможної економіки, а збільшення ступеня завершення навчання студентами в коледжах і університетах має вирішальне значення для довгострокового економічного зростання країни. Розроблено на цій основі практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах формування глобальної економіки.

Ключові слова: вища освіта, конкурентоспроможність вищої освіти, глобалізація, глобальна економіка.

Аннотация

В статье проанализирован мировой опыт функционирования высшего образования, исследованы его конкурентные преимущества. Большое внимание мировых систем высшего образования сосредоточено на их реструктуризации для повышения конкурентоспособности на глобальном уровне. Доказано, что конкурентоспособность высшего образования проявляется в формировании конкурентоспособной экономики, а увеличение степени завершения обучения студентами в колледжах и университетах имеет решающее значение для долгосрочного экономического роста страны. Разработано на этой основе практические рекомендации по повышению конкурентоспособности высшего образования Украины в условиях формирования глобальной экономики.

Ключевые слова: высшее образование, конкурентоспособность высшего образования, глобализация, глобальная экономика.